

Kodifikace soukromého práva

Miroslav Frýdek

©

Co je to kodex?

- Pojem či slovo kodex, pochází z latinského slova codex – starší tvar caudex, [- icis, m] - kmen, nebo peň; - v nejstarších dobách se psalo na deskách dřevěných voskem potažených - desky (tabulky) zápisné, zápisky, kniha, spis, seznam. Codex je označení pro „výrobek“ na který se zapisovalo.
- Codex, je také označení pro účetní knihu Římanů.
- Ergo: codex = kniha.
- Codex v právu je pak kniha jejímž obsahem jsou právní normy nebo právo obecně. V právním kodexu jsou sepsány a v něm jsou soustředěny právní normy – platné právo a to s určitým záměrem, kterým bylo systematické zpracování určité právní oblasti.

Co je to kodifikace?

- Kodifikace = velký a soustavný legislativní celek, komplexně zahrnující právní normy určitého odvětví
- „Otec kodifikace v Anglii“ Jeremy Bentham (1748-1832) – byl velkým kritikem anglického common law (obyčejového práva), brojil proti soudcovskému – precedenčnímu právu a požadoval racionalistické uspořádání práva v kodifikaci

- Smyslem moderní kodifikace podle J. Benthama je, aby každému bylo umožněno jasné, správné a úplné porozumění právu.

Ius non scriptum

- V nejstarší době bylo právo výlučně nepsané nebylo zapotřebí, aby bylo právo sepsáno či průběžně spisováno
- Pramenem práva byly především zvyky předků *mores maiorum* a právní zvyky *conseutudo*, které měly nepsanou podobu
- O kodifikaci práva ve starověkém Římě můžeme hovořit až v těch okamžicích: kdy bylo nutné „mít po ruce“ sepsaná právní pravidla, v době, kdy bylo zapotřebí změnit zaběhnuté obyčeje nebo s právem seznámit širší veřejnost, tedy seznámit s právem všechny jeho adresáty

M. T. Cicero: De officiis libri tres

II.12

- Myslím, že nejen u Médů, jak o tom vypravuje Hérodot, ale i u našich předků vešlo kdysi v obyčej volit lidi dobré povahy za krále, proto se dosáhlo spravedlnosti. Když byli lidé v míru utiskováni od lidí mocnějších, utíkali se vždy o pomoc k některému jednotlivci, vynikajícímu ctností. A ten, aby ochránil slabší před bezprávím, zavedl rovnost a podle stejného právního řádu vládl nejvyšším i nejnižším. A ze stejné příčiny jako království byly zavedeny také zákony. Neboť lidé si vždycky žádali rovné právo; vždyť jinak by to ani právo nebylo. Dokud lidé dosahovali takového práva od spravedlivého a poctivého jednotlivce, byli s ním spokojeni. Když tomu přestalo tak být, byly vynalezeny zákony^[1], aby se všemi lidmi vždycky mluvily jednou a touž řečí. Je tedy jasné, že k vládě bývali vybíráni ti, o jejichž spravedlnosti měl lid vysoké mínění.

^[1] Pozn. v originále: leges sunt iuventae – zde by spíše při překladu mělo být použito výrazu „nalezeny“

Exegese

Cicero zde vysvětluje důvod vzniku zákonů. Nejdříve si lidé byli rovni. Základní zásadou práva je rovnost a poskytnutí spravedlnosti. V nejstarší době král vládne všem stejně, všem poskytuje ochranu jejich právům a to je i základní imperativ práva, že právo musí být pro všechny rovné – stejné pro všechny jeho subjekty. Požadavek „rovného práva“ je jeho základní charakteristikou a pojmovým znakem práva. Tato základní myšlenka je i zahrnuta i do nejstaršího sepsání práva v Římě Lex doudecim tabularum:

IX. 1 Výsady at' nenavrhují

IX. 2 Dva znamenité zákony převzaté z XII desek, z nichž první zakazuje výsady.

Řím a kodifikace

- První kodifikace – Lex duodecim tabularum
- Stručná formulace
- Obsahuje jen sporná, nejasná a nová ustanovení
- Potřeba výkladu – pontifikové
- Ještě Gaius a Labeo k LDT psali komentáře

Stasis v Římě

- **Statis na příkladě nejstaršího soukromého sepsání práva – ius civile Papirianum**
- **Livius Ab Urbe condita I, 32:** Nařídil tedy (pozn. Ancus Marcius), aby pontifex, to je nejvyšší kněz, je všechny ze zápisků králových vypsál a uveřejnil je na bílé desce a aby ji vyvěsil na veřejném místě. Z toho vznikla jakási naděje u občanů toužících po klidu.

Předpoklady kodifikace

- *Stasis v obci*
- **Interpretace a vytvoření provázaného právního systému**
  - Římské právo bylo souhrnem několika normativních řádů - živlů:
    - práva kviritů
    - práva národů
    - práva honorárního
    - práva přirozeného
- **Tento soulad mezi živly byl nahrazen novým živlem nazvaným „velké kodifikace“.**

Jak nahradit živly?

- 1804 Code Napoleon
- 1811 Rakouský všeobecný občanský zákoník
- Savigny versus Thibaut.
- Hans Hattenhauer: po Napoleonově pádu připadaly v úvahu tři možnosti, jaké právo by mělo být ve střední Evropě používáno:
  - používat Code Napoleon
  - vytvořit nový německý zákoník
  - žít podle obecného - římského práva

Rysy přirozenoprávních kodifikací

- **Výlučnost**
  - kodifikace je hlavním pramenem práva.
  - právní zvyklosti, zásady se uznávaly jen tam, kde se jich zákon dovolával
  - neuznává se soudcovská tvorba práva

Rysy přirozenoprávních kodifikací

- **Úplnost, jednotnost a obecná závaznost**
  - Zákony nesmí být partikulární - územně ani stavovsky

Rysy přirozenoprávních kodifikací

- **Uplatnění principů svobody, rovnosti a svrchovanosti**
  - Zakotvení svobody:
    - Osobní
    - Vlastnické
    - Smluvní
  - Formální rovnost před zákonem – tato formální rovnost odstartovala boj za zrovnoprávnění žen a ochrany slabší strany

Římské právo a kodifikace

- Základní nástroje římského práva:
  - nedotknutelnost práva jednotlivce nakládat se svým majetkem
  - ohled na skutečnou vůli jednajícího a úcta k ní
  - odpor ke zbytečnému formalismu
- ŘP se stalo základem všech kodifikačních snah soukromého práva
- Právní řády „vyrůstají“ z ŘP, přebírají jeho instituty, systematiku, zásady, principy a terminologii (recepce)

Systematika římského práva

- Res
- Personae
- Actiones

Pandektistika

- Systematika:
  - Obecná část
  - Právo věcné
  - Právo obligační
  - Právo rodinné
  - Právo dědické

Code Napoléon

- Navazuje na justiniánské Instituce
- Zakotvuje trojí svobodu:
  - Osobní
  - Vlastnickou
  - Smluvní

Pandektní systém

- Odlišení práv absolutních od relativních
- vztahy erga omnes a inter partes
- V čele systému stojí obecná část
- Umístění rodinného práva za právo obličační a před právo dědické
- Vytvoření – rozdělení obličačního práva na část obecnou a zvláštní

Thibaut

- „Nelze pochybovat o tom, že hluboce vzdělaní, bystrí a pilní juristé mohou z nesouvislých fragmentů zákoníku vypovědět o každé teorii něco vyčerpávajícího ...
Poddaným ale nezáleží na tom, že jsou dobré ideje bezpečně uschovány ve vytištěných dílech, nýbrž na tom, aby právo žilo v hlavách soudců a obhájců, a ti aby měli možnost získat obsáhlé právní znalosti. To však zůstane v případě římského práva vždy nemožným.“
- „Občan má nárok trvat na tom, že on není stvořen pro právníka, stejně jako tu není pro profesory chirurgie, aby na jeho živém těle prováděli anatomické pokusy“

Savigny

- Savigny se ve své kritice kodifikací vyjádřil:
  - o Code Napoleon jako o rakovinném nádoru
  - o Všeobecné zemské právo označil za metodicky i historicky neuspokojující zmetek
  - ABGB za provinciální záležitost
- Cílem Savignyho spisu bylo dokázání, že doba není zralá pro zákonodárství velkého stylu a že to, co doba potřebovala byla dobrá právní věda – jurisprudence, která plně nahradí kodifikace.

Děkuji Vám za pozornost

